

Lakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle etäyhteyksien käytön edistämistä oikeudenkäynneissä (HE 63/2024 vp)

Lakivaliokunta on pyytänyt sisäministeriön kirjallista lausuntoa koskien hallituksen esitystä eduskunnalle etäyhteyksien käytön edistämistä oikeudenkäynneissä. Ehdotetuilla muutoksilla lisättäisiin etäyhteyksien käyttömahdollisuuksia yleisissä tuomioistuimissa, markkinaoikeudessa ja työtuomioistuimessa ja sujuvoitettaisiin näin oikeudenkäyntejä. Ehdotetuilla laeilla mahdollistettaisiin tuomarin osallistuminen etäyhteydellä oikeudenkäyntiin. Sisäministeriö toteaa seuraavaa:

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, digitalisaatio ja teknologian hyödyntäminen ovat hallitusohjelman mukaan yksi tärkeimmistä keinoista parantaa julkisten palveluiden laatua, tehokkuutta ja saatavuutta. Hallituksen tavoitteena on nopeuttaa ja sujuvoittaa prosesseja oikeusturva ja perusoikeudet huomioiden. Keinoiksi todetaan mm. läsnäolovaatimuksen keventäminen, sähköisten toimintatapojen sekä etäyhteyksien ja videotallenteiden käytön lisääminen.

Sisäministeriö toteaa, että hallituksen esitys on perusteellisesti valmisteltu. Ehdotetut muutokset toimeenpanevat hallitusohjelmaa ottaen huomioon oikeasuhtaisesti rikosprossin ja perusoikeuksien toteutumisen välisen suhteen. Ne vastaavat myös toimintaympäristössä ja viranomaisten toiminnassa tapahtuneeseen muutokseen, jossa viranomaistoimintaa toteutetaan yhä enemmän erilaisia sähköisiä välineitä hyväksi käyttäen. On todennäköistä, että ehdotettujen muutosten myötä etäyhteyksien käyttö tulee lisääntymään entisestään ja se tehostaisi rikosprosessia.

Niin ikään kannatettavaa on, että ehdotetut muutokset toteutetaan välineneutraalisti. Se antaa mahdollisuuden vaihtaa tarpeen mukaan etäyhteysvälinettä, esimerkiksi etäyhteyden luotettavuuden tai tiedon eheyden varmistamiseksi. Välineneutraalisuus mahdollistaa välineen vaihdon myöhemminkin myös teknologisen kehityksen myötä tietoturvallisuuden ja kyberturvallisuuden varmistamiseksi.

Samaan aikaan ehdotetut muutokset voidaan nähdä parantavan myös yhteiskunnan toimintakykyä ja resilienssiä erilaisten tilanteiden varalta uudenaikaisessa turvallisuusympäristössä. On kuitenkin toisaalta tunnistettava, että teknologian kehittyessä erilaiset keinot häiritä etäyhteydellä toteutettua oikeudenkäyntiä tai kuulemisen luotettavuutta voivat lisääntyä. Kaikkia uhkia ei ole mahdollista edes ennakoida tekoälyn ja kvanttiteknologian kehittyessä kiihtyvässä tahdissa. Esimerkiksi jo nyt reaaliaikaiset syväväärennökset ovat aiempaa edistyneempiä, jolloin henkilön tunnistaminen ja tiedon eheyden varmistaminen on yhä vaikeampaa. Sitä voidaan käyttää myös tarkoituksellisesti valtion turvallisuuden ja oikeusvaltion edellytysten horjuttamiseksi tai epävakauden luomiseksi yhteiskunnassa eri vaikuttamista lähtöisin.

Tästäkin huolimatta, edellä mainittu kuitenkin tiedostaen, ehdotettuihin muutoksiin on hyvät perusteet hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla. Sisäisen turvallisuuden kannalta erityisen myönteiset vaikutukset kohdistuvat prosessin tehostumiseen sekä oikeudenkäyntien nopeutumiseen yksittäisissä asioissa sekä asianosaisten asian hoidon jouhevoitumiseen. Erityisesti virkavastuulla toimivien viranomaistodistajien (erityisesti poliisi) kuulemisissa etäkuulemisen tulisi olla ensisijainen asian laatu kuitenkin huomioiden. Se olisi muita etäyhteydellä tapahtuvia todistelijakuulemisia turvallisempi vaihtoehto niin tietoturvan, kuulemisen luotettavuuden kuin todistajan uskottavuuden arvioinnin kannalta. Samalla menettelyn lisääminen parantaisi poliisin työn tehokkuutta, sillä poliisi on todennäköisesti suurin yksittäinen ammattikunta, jota kuullaan toistuvasti rikosasioissa todistajana. Siten hallituksen esityksessä mainittu (s. 41) tuomioistuimen laaja harkintavalta on perusteltua ja sitä on syytä painottaa poliisien todistelun osalta.

Sisäministeriö kiinnittää huomiota siihen, että etäkuulemisten avulla voidaan myös edistää asianosaisten ja todistajien turvallisuutta ja vähentää vaikutusyrityksiä (nyt erityisesti ns. jengirikosoikeudenkäynneissä). Hallituksen esityksen mukaan lain oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevan 16 §:än yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 37) on todettu, että istunnon turvallisuus voisi olla sellainen perusteltu syy, jolloin asian laatu huomioiden etäoikeudenkäynti voidaan järjestää. Vaikka läsnäoikeudenkäynti olisi edelleen pääsääntö, ei kynnystä tulisi nostaa liian korkealle erityisesti asianosaisten turvallisuuteen liittyvissä rikosasioissa ja näihin liittyvissä oikeudenkäynneissä. Istunnon turvallisuuden lisäksi painoarvoa tulisikin antaa myös asianomistajan ja todistajan turvallisuudelle. Nämä tapaukset voisivat liittyä esimerkiksi nuorisoon kohdistuneisiin rikoksiin, katu- ja jengirikoksiin tai perheväkivaltaan.

Sisäministeriöllä ei ole muuta lausuttavaa.

Poliisiylitarkastaja Heidi Kankainen